

TURYSTYKA W WOJEWÓDZTWIE MAŁOPOLSKIM

Zmiany społeczno-gospodarcze, które nastąpiły w Polsce po 1989 roku, stworzyły korzystne warunki dla rozwoju turystyki krajowej i zagranicznej. Zmieniły się przepisy wizowe, celne, walutowe i paszportowe. Polacy uzyskali swobodę podróżowania po całym świecie. Wprowadzenie zasad gospodarki wolnorynkowej spowodowało ogromny wzrost liczby przedsiębiorstw działających w turystyce, szczególnie biur podróży i obiektów noclegowych, rozwinęły się usługi przewozowe, nastąpił ogromny rozwój gastronomii. Spowodowało to również pojawienie się konkurencji na rynku i wzbogacenie oferty. Wzrosła równocześnie jakość świadczonych usług.

Oczywiście nie wszyscy obywatele w jednakowym stopniu korzystają z bogatej oferty turystycznej. Następuje bowiem stopniowa polaryzacja społeczeństwa na osoby o wysokich dochodach, które są największą grupą klientów w biurach podróży oraz na osoby ubogie, które coraz częściej nie stać nawet na krajowy wypoczynek.

Po 1990 roku diametralnej zmianie uległa sytuacja na rynku biur podróży. Pojawiło się bardzo dużo nowych biur świadczących usługi pośrednictwa i organizacji wypoczynku. Po okresie żywiołowego rozwoju usług turystycznych można jednak obecnie zauważyć pewną stabilizację i porządkowanie rynku. Na początku 2002 roku działało na terenie województwa małopolskiego ok. 300 biur podróży, z tego ok. 200 w Krakowie. Większość to biura małe i słabe kapitałowo.

Na rynku turystycznym działają nadal biura istniejące przed 1990 rokiem, tj. Orbis, Gromada, Sport-Tourist, Almatour, Juventur. Polskim biurom zaczęły odbierać klientów międzynarodowe konsorcja organizujące podróże milionom ludzi na całym świecie. Dysponują one własnymi ośrodkami, hotelami i liniami lotniczymi, a konkurują znacznie niższymi cenami (nawet o 30-50%).

W Krakowie działają: American Express Travel (Poland) (specjalizujące się w turystyce motywacyjnej i kongresowej), duński koncern turystyczny Scan Holiday Travel (jest liderem na rynku usług czarterowych), czeskie biuro podróży Fischer, które posiada własne linie lotnicze, niemieckie koncerny Neckermann i TUI, szwedzki Ving oraz międzynarodowa spółka Interhome.

Konkurencja pomiędzy biurami podróży, które powstały lub pojawiły się

w latach 90., spowodowała ogromne wzbogacenie oferty. Zagraniczne biura przyczyniły się do obniżki cen, wprowadziły nowoczesne techniki rezerwacji i sprzedaży miejsc.

W latach 90. nastąpił znaczny rozwój bazy noclegowej. Żywiłowo rozwinęło się budownictwo prywatnych hoteli i pensjonatów, natomiast bardzo znacznie zmniejszyła się liczba domów wczasowych. Nowo wybudowane obiekty na ogół posiadają wysoki standard, a większość istniejących już obiektów przeszła gruntowną modernizację.

W 1999 roku w województwie małopolskim było 71 hoteli, posiadających 9,1 tys. miejsc noclegowych. Ale nadal jest to stan niezadowalający. Brakuje przede wszystkim obiektów o średnim standardzie (2- i 3-gwiazdkowych). Szczególnie dynamicznie rozwija się też budownictwo pensjonatów, których jest obecnie w województwie 112. Niektóre powstały w starych dworach, pałacach, młynach itp. Małe znaczenie mają motele. Jest ich zaledwie 12. Budowa na większą skalę tego typu obiektów rozpocznie się najprawdopodobniej wraz z rozwojem programu budowy autostrad.

Nadal jeszcze liczne są ośrodki wczasowe (209 obiektów, z 14 tys. miejsc noclegowych). Liczba ich znacznie się zmniejszyła w latach 90. Część została sprzedana innym firmom i instytucjom. Natomiast pozostałe dalej są własnością zakładów pracy, ale najczęściej funkcjonują jako ośrodki ogólnodostępne. Najwięcej ośrodków wczasowych znajduje się w Zakopanem, Krynicy, Muszynie, Szczawnicy, Rabce, Zawoi.

Ważnym typem obiektów noclegowych są schroniska turystyczne, służące turystom uprawiającym przede wszystkim piesze wędrówki. Jest ich obecnie 32. Szczególnie dużą rolę odgrywają schroniska tatrzańskie: nad Morskim Okiem, w Dolinie Pięciu Stawów Polskich, na Kalatówkach, na Hali Kondratowej i Ornak oraz w Dolinie Chochołowskiej. W szczycie sezonu odczuwalny jest, niestety niedostatek miejsc w tego typu obiektach. Znajdują się też one w Beskidzie Żywieckim, Sądeckim, Małym, Wyspowym i w Gorcach. Znaczny regres dotknął schroniska młodzieżowe, które uchodziły zawsze za najtańsze miejsca noclegowe, nastawione głównie na młodych, niezamożnych turystów. Jest ich tylko 59.

Duże znaczenie mają także pokoje gościnne, mieszczące się w prywatnych domach. Liczba zarejestrowanych kwater prywatnych wynosi 1553 i dysponują 26 tys. miejsc. Według szacunków, kilkakrotnie więcej pokoi jest udostępnianych nieoficjalnie, bez zarejestrowanej działalności gospodarczej. Najwięcej pokoi znajduje się w górach, a zwłaszcza na Podhalu (Bukowina Tatrzańska, Kościelisko, Murzasichle, Małe Ciche i Poronin).

W latach 90. pojawiły się kwatery agroturystyczne. Jest ich obecnie ok. 200.

Należy również wspomnieć, że w Polsce w ostatnich latach szybko rozwija się budownictwo tzw. drugich domów. Ich właścicielami są z reguły mieszkańcy dużych miast. Zlokalizowane są głównie w strefie podmiejskiej Krakowa oraz w atrakcyjnych regionach województwa. Są to najczęściej nowe domy, rzadziej zaadaptowane dla potrzeb wypoczynku stare budynki wiejskie.

Baza gastronomiczna, która miała do 1989 roku charakter uspołeczniony, była słabo rozwinięta i nie zaspokajała podstawowych potrzeb turystów. W latach 90. nastąpił ogromny postęp w tej dziedzinie. Pod koniec 2000 roku było w woj. małopolskim ponad 900 różnorodnych lokali zarówno stałych, jak i sezonowych. Zwiększyła się różnorodność oferty i poziom obsługi. Ostatnia dekada przyniosła także powstanie

lokali z kuchnią chińską, wietnamską, meksykańską itp. Nastąpiła ekspansja światowych sieci oferujących dania typu fast-food. Najwięcej tego typu lokali otworzyły McDonald's, Pizza Hut, KFC, Taco Bell.

Należy również odnotować ogromny postęp w usługach transportowych. Gwałtowny rozwój nastąpił w międzynarodowej komunikacji autobusowej. Obecnie wszystkie większe miasta mają regularne połączenia autobusowe z niemal wszystkimi dużymi europejskimi miastami. Połączenia te obsługuje kilkadziesiąt firm polskich i zagranicznych. Najwięcej linii jest do Niemiec.

Długość i gęstość sieci kolejowej oraz liczba pasażerów od początku dekady systematycznie maleją. Polskie Koleje Państwowe znajdujące się w trudnej sytuacji finansowej rozpoczęły likwidowanie wielu nierentownych połączeń i linii, co znacznie pogorszyło możliwość dojazdu do wielu mniejszych ośrodków. Z drugiej strony, PKP zaczęły wzbogacać ofertę usług i dostosowywać ją do europejskich standardów.

Rośnie udział transportu lotniczego w podróżach Polaków. W województwie małopolskim istnieje jeden międzynarodowy port lotniczy – w Balicach. Obsługuje 11 regularnych międzynarodowych linii lotniczych: do Paryża, Londynu, Frankfurtu, Zurychu, Wiednia, Rzymu, Nowego Jorku, Chicago, Toronto, Drezna, Tel Awiw i Kopenhagi. Głównym przewoźnikiem są Polskie Linie Lotnicze, a oprócz nich na polskim rynku działają czołowe zagraniczne linie lotnicze. Lotnisko to obsługuje także loty czarterowe, głównie do krajów śródziemnomorskich. Największy udział ma LOT Charters. Czarterowe przewozy turystyczne jak dotąd są organizowane w systemie „inclusive tour” – we współpracy z biurami podróży, które organizują pobyt na miejscu.

Pierwsze lata przemian były okresem gwałtownego załamania wyjazdów w celach turystycznych. Z powodów ekonomicznych nie wyjeżdżała na urlop blisko połowa osób. Ale już w drugiej połowie lat 90. liczba krajowych wyjazdów turystycznych zaczęła szybko rosnąć. Najbardziej zwiększa się udział osób wyjeżdżających na krótko, czyli wyjazdów weekendowych, maleje zaś odsetek osób uczestniczących w wyjazdach dłuższych czyli urlopowych.

Województwo małopolskie dzięki wysokiej atrakcyjności turystycznej należy do najważniejszych obszarów recepcyjnych w Polsce. W 1998 roku z zasobów noclegowych w województwie korzystało 2,3 mln osób, w tym 580 tys. turystów zagranicznych (Rocznik Statystyczny... 2000). Poza tym bardzo znaczna jest liczba turystów jednodniowych, nie korzystających z turystycznej bazy noclegowej. Najwięcej turystów przyjeżdża do Krakowa i województwa małopolskiego z Niemiec, USA, Wielkiej Brytanii, Ukrainy, Francji, Włoch.

W latach 90. rozwinęły się dotychczasowe formy turystyki oraz pojawiły się nowe. W województwie małopolskim duże znaczenie mają zwłaszcza: turystyka piesza, narciarska, rowerowa, konna, różne formy turystyki wodnej, turystyka kongresowa, biznesowa, ekoturystyka, agroturystyka, turystyka religijna, lecznictwo uzdrowiskowe.

Lecznictwo uzdrowiskowe przeżywa obecnie głęboki kryzys spowodowany zaprzestaniem jego finansowania przez państwo, zubożeniem społeczeństwa, a także spadkiem zapotrzebowania na leczenie uzdrowiskowe w przypadku wielu chorób. Uzdrowiska skupiają bardzo znaczny potencjał bazy turystycznej. W uzdrowiskach województwa małopolskiego znajduje się 23 tys. miejsc noclegowych, z czego większość

stanowią miejsca w domach wypoczynkowych, pensjonatach i w kwaterach prywatnych (Gaś, Kidoń, Rotter 2000).

W pierwszych latach przemian wyjazd za granicę był dla większości Polaków nieosiągalny. Główną przeszkodą był brak środków pieniężnych. Od 1992 roku jednak liczba osób wyjeżdżających za granicę szybko wzrasta. Większość stanowią osoby przekraczające granicę w celach handlowych, jednak odsetek osób wyjeżdżających w celach turystycznych za granicę rośnie szybko. Coraz więcej osób zaczęło rezygnować z wakacji w kraju. Oferta zagraniczna stała się niezwykle konkurencyjna dla krajowej, gdyż za nieznacznie wyższą cenę klienci mogą pojechać w bardziej atrakcyjne miejsca, z gwarancją doskonałej pogody i wypoczywać w lepszych warunkach. Coraz częściej wybierane są dalekie, pozaeuropejskie kraje.

Natężenie wyjazdów turystycznych w skali roku jest nierównomierne. Ponad 80% wyjazdów urlopowych przypada na sezon letni, tj. od maja do września, z wyraźnym natężeniem w lipcu i sierpniu. Ponadto daje się zauważyć, tendencję do coraz częstszego wyjeżdżania w jesieni i na wiosnę, kiedy znacznie niższe są ceny na południu Europy oraz w okresie świąteczno-noworocznym i ferii zimowych.

Długość pobytu za granicą od kilku lat systematycznie się wydłuża. Wynosi obecnie 7,3 doby. Jednocześnie wyraźnie w ciągu ostatniej dekady zaznaczyło się nowe zjawisko: zanik tradycyjnego, dwu- lub trzytygodniowego wypoczynku na rzecz kilku krótszych wyjazdów.

Od kilku miesięcy w związku z spowolnieniem rozwoju gospodarczego i zamachami terrorystycznymi w USA obserwuje się oznaki stagnacji na rynku turystycznym, zwłaszcza w turystyce zagranicznej.

Pomimo ogromnych, pozytywnych zmian, wciąż jednak są obszary, w których zmiany są zbyt wolne. Brakuje podstawowej infrastruktury społecznej i technicznej. W bardzo złym stanie są drogi, za mało jest parkingów, niezadowolający jest stan bezpieczeństwa i warunki sanitarne, słabo rozwinięty jest system informacji i promocji turystycznej.

Literatura

Burzyński T., Prażanowski B., Sacha S., Nowakowski M., 2000, *Turystyka* [w:] *Diagnoza stanu województwa małopolskiego*, Kraków.

Gaś M., Kidoń E., Rotter K., *Turystyka w województwie małopolskim*, *Folia Geogr. ser. Geogr.-Oecon.* (w druku).

Golebski G., 1998, *Przedsiębiorstwo turystyczne w gospodarce wolnorynkowej*, Poznań.

Koniczna-Domańska A., 1999, *Biura podróży na rynku turystycznym*, Warszawa.

Kowalczyk A., 2000, *Geografia turystyki*, Warszawa.

Lijewski T., Mikułowski B., Wyrzykowski J., 1998, *Geografia turystyki Polski*, Warszawa.

Raciborski J., 1999, *Usługi turystyczne*, Warszawa.

Rocznik Statystyczny Województwa Małopolskiego, 2000, US, Kraków.

Szaflarski P., 2000, *Od rynku sprzedawcy do rynku nabywcy – wpływ transformacji ustrojowej na obraz rynku turystycznego w Polsce po 1989 roku. Praca magisterska w IGiGP UJ.*

Warszyńska J., Kurek W., 1997, *Turystyka* [w:] A. Jelonek (red.), *Encyklopedia Geograficzna Świata*, t. X, Polska, Kraków.

dr hab. Włodzimierz Kurek
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytet Jagielloński
Kraków

